

Het Theater van Jan Kruis – eerste winnaar van de Marten Toonderprijs

VRIENDENBLAD VAN HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM 2010
JAARGANG 5, NUMMER 1A (tekst zonder illustraties)

Jan Kruis geëerd met de Marten Toonderprijs

Op vrijdag 26 februari 2010 ontvangt Jan Kruis in Groningen uit handen van minister Ronald Plasterk de eerste Marten Toonderprijs. Dit is een oeuvreprijs die wordt uitgereikt aan een striptekenaar die een bijdrage heeft geleverd aan de Nederlandse cultuur. De prijs, genoemd naar Marten Toonder, is een initiatief van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Ze is in 2009 ingesteld en wordt jaarlijks in maart uitgereikt. Aan de prijs is een bedrag verbonden van 25.000 euro. De jury, bestaande uit tekenaar Peter van Straaten, CPNB-directeur Henk Kraima en Meta Knol, directeur van Museum de Lakenhal in Leiden, waren unaniem in hun keuze voor de tekenaar en schepper van *Jan, Jans en de kinderen*.

Het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, veelal afgekort tot Fonds BKVB, is gevestigd in Amsterdam. Het is een landelijke instelling die het voor beeldend kunstenaars, vormgevers en architecten mogelijk maakt hun werk op verschillende wijzen te ontwikkelen. Het beleid van het Fonds BKVB is daarbij in te delen in drie sporen: subsidies, internationalisering en bijzondere projecten. Alle subsidiemogelijkheden en activiteiten hebben elk op eigen wijze tot doel de kwaliteit van de hedendaagse beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst in Nederland te bevorderen. Het Fonds BKVB wordt volledig gefinancierd door het Ministerie van OCW en is een stichting met een onafhankelijke besluitvorming.

Het Theater van Jan Kruis

Een van de belangrijkste kenmerken in het werk van striptekenaar, illustrator en schilder Jan Kruis is zijn vermogen om zijn figuren werkelijk tot leven te wekken. Hij weet op subtiële wijze emoties aan zijn figuren toe te kennen en ontwikkelt ze zo tot ware acteurs en actrices. Hij opereert daarbij als een echte spelersregisseur, die de acteurs tot grote prestaties drijft in zijn papieren universum. Dit geldt niet alleen voor de figuren uit zijn bekendste strip *Jan, Jans en de kinderen*, maar ook voor de karakters die hij opvoert in zijn andere strips, illustraties en schilderijen. Tegen die achtergrond is de tentoonstelling *Het Theater van Jan Kruis* opgezet.

Het Theater van Jan Kruis is een echte oeuvre-tentoonstelling geworden. Hier wordt duidelijk waarom de Marten Toonderprijs dit jaar aan hem is uitgereikt. Jan Kruis komt er in naar voren als een uiterst veelzijdige kunstenaar die naast zijn beroemde strip nog veel meer heeft gedaan. Voor de makers van de tentoonstelling was het een moeilijke opgave om een keuze te maken uit de honderden illustraties en strips die uit zijn archief tevoorschijn kwamen. De tentoonstelling is dan ook opgezet als een prentenkabinet dat niet alleen een indruk geeft van de kwaliteit maar ook van de enorme hoeveelheid werk die hij de afgelopen decennia heeft gemaakt. De bezoeker krijgt een beeld te zien van een kunstenaar die met veel passie en vakmanschap onophoudelijk experimenteert met allerlei technieken. De vele aquarellen, gouaches, pentekeningen en acrylschilderingen die zijn opgehangen getuigen hiervan.

Om de theatrale sfeer van het werk te benadrukken is de museumzaal ingericht als een echte theaterfoyer. De bezoeker komt door een poort van gordijnen een ruimte binnen met een intieme en enigszins klassieke uitstraling. De tentoonstelling is onderverdeeld in verschillende thema's. De grootste wand van het museum is tot de nok toe volgehangen met een selectie van de schilderijen, meest

portretten van zijn kinderen en vrienden, maar ook van een aantal bekende Nederlanders. De tegenoverliggende wanden hebben de thema's *Komedie*, *Drama* en *Avontuur*. Daar hangen de vele tekeningen en schilderijen die Jan Kruis maakte voor de meest uiteenlopende opdrachtgevers, onderverdeeld in komische, spannende of juist heel realistisch dramatische scènes.

Zo zien we bij *Drama* vooral de illustraties die Jan Kruis maakte bij poëtische of juist dramatische verhalen voor onder meer de Libelle en de Donald Duck, maar ook recent werk uit zijn serie over Woutertje Pieterse. Bij *Avontuur* ligt de nadruk op de spannende scènes bij jeugdverhalen, en bij *Komedie* zien we het luchtige humoristische werk waar Jan Kruis vooral bekend mee is geworden. Ook de vele strips, zoals *Gregor*, *Tommy*, *Baldino*, *Stientje* en *Gertje* en natuurlijk *Jan*, *Jans* en *de kinderen* zijn ondergebracht binnen een of meer van deze thema's.

Daarnaast wordt er bij het thema *Productie* aandacht besteed aan het maakproces van de tekeningen en de schilderijen, en bij *Intermezzo* wordt de bezoeker een kijkje gegund in het reclamewerk van deze veelzijdige artiest. Om het beeld compleet te maken is er een interactieve opstelling geplaatst waar de bezoeker door midden van een touch-screen allerlei film- en tv-fragmenten kan oproepen, zoals interviews, tekenfilms, de Jan Jans Musical en vele andere gebeurtenissen en producties uit de rijke carrière van Jan Kruis.

FLR

De veelzijdige carrière van Jan Kruis

Jan Kruis werd in 1933 geboren in Rotterdam. Volgens zijn trotse vader, Gerrit, begon Jantje te tekenen zo gauw hij een potlood kon vasthouden. Zijn eerste (strip)tekenlessen kreeg hij in 1944 van Wim Meuldijk. Onder diens leiding maakte Jan zijn eerste stripjes over *Kraai Kwibus*. In 1947 won hij de hoofdprijs in een tekenwedstrijd van het weekblad Tom Poes. In die tijd ontstond zijn strip *Prins Freddie*, een op Tom Poes geïnspireerd figuurtje. Later, in zijn academietijd maakte Jan van *Prins Freddie* een meer realistische versie, die verscheen in het plaatselijke huis-aan-huisblad De Havenloods.

Na een opleiding aan de Academie voor Beeldende Kunsten ging Jan aan het werk bij een reclamebureau. Toen dat bedrijf ging fuseren vertrok hij. Hij wilde op reis. Na enkele omzwervingen door Zuid-Europa besloot Jan in Nederland verder te gaan als freelance reclameontwerper en illustrator. Eind jaren vijftig kwam hij via allerlei reclameopdrachten voor Shell bij het jeugdblad *Olidin* terecht. Omdat de redactie graag een cowboystrip wilde, bedacht Jan Kruis *Tommy*. In totaal produceerde hij vijf verhalen over Tommy en zijn opa. In diezelfde tijd maakte hij *Baldino* en *De Kleine Hertog*. Hij werd daarin bijgestaan door zijn broer, die journalist was, en zijn studiegenoot Jan van der Voo. Daarnaast maakte Jan wervende stripjes voor de Shell Junior Club, zoals *Stientje en Gertje*. Ook heeft hij in 1959 een aantal nooit gepubliceerde afleveringen getekend van *Student Tijloos*, naar een idee van Marten Toonder.

Naast zijn strips voor *Olidin* verzorgde Jan veel reclamewerk voor de tabaks- en zoetwarenindustrie. In die tijd ontwikkelde hij zich steeds meer tot een soort manager. Hij haalde opdrachten binnen en delegerde alles waar hij geen zin in of geen tijd voor had, aan collega's waaronder Jan van der Voo en Martin Lodewijk. Zijn voornaamste werkgevers waren uitgever van boeken, tijdschriften en grammofoonplaten. Vooral voor het weekblad *Margriet* maakte hij zijn mooiste illustraties. Toch bleef de strip in zijn werk een belangrijke plaats innemen. Het meer anonieme reclamewerk raakte steeds meer op de achtergrond.

Rond 1966 maakt Jan de strip *Gregor* voor het stripblad *Kuifje*, waarvan Georges Remi, alias Hergé, de hoofdredacteur was. Van deze strip, een voorloper van *Jan, Jans en de kinderen*, werden vierentwintig afleveringen in *Kuifje* geplaatst. Later verscheen *Gregor* ook in vijftien afleveringen in het Nederlandse stripweekblad *Pep*. In 1969 volgde Jan Kruis Frans Piët op als schrijver en tekenaar van *Sjors en Sjimmie*. Er verschenen twee verhalen in boekvorm, waarvan het tweede door Martin Lodewijk werd geschreven. Daarna hield Jan het voor gezien. Het werk voor *Sjors en Sjimmie* werd overgenomen door Jan Steeman en dus kon Jan Kruis alle aandacht geven aan een nieuwe gezinsstrip voor het damesweekblad *Libelle: Jan, Jans en de kinderen*.

De eerste aflevering van de wederwaardigheden van het gezin Tromp verscheen op 12 december 1970. Het bleek een groot succes. Ook schreef Jan voor *Libelle* reisverhalen met prachtige illustraties, zoals 'de Elfensteen' in 1967. Daarnaast schilderde hij een serie portretten van bekende Nederlanders. Naar aanleiding van het veertigjarig huwelijksjubileum van Koningin Juliana en Prins Bernhard sloot hij de serie af met een groot groepsportret van de Koninklijke Familie in de tuin van Paleis Soestdijk. Dit megagroepsportret hangt nu in het gemeentehuis van Ameland.

In 1980 ontving Jan Kruis naar aanleiding van tien jaar *Jan, Jans en de kinderen* de Stripschapprijs. In 1990 werd in het Drents Museum een overzichtstentoonstelling gehouden van zijn werk. Dat museale avontuur inspireerde Jan tot het maken van een intrigerend, klassiek schilderij, 'Avondstemming', waar hij zelf nogal relativerend over spreekt. Vanaf 1993 was Jan Kruis direct betrokken bij de totstandkoming van het Nederlands Stripmuseum in Groningen als initiator, woordvoerder, ontwerper en bestuurslid. Ook was hij enige tijd docent Illustratie/model aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Groningen.

In 1996 werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Een jaar later maakte hij met veel toewijding en plezier een serie postzegels van *Jan, Jans en de kinderen* waarna hij besloot met deze strip te stoppen. De laatste aflevering van zijn hand, no. 1139,

verscheen in 1999. De serie werd overgenomen door *Studio Jan Kruis*, een tekenaarscollectief van de Libelleuitgeverij. Nu kreeg hij tijd om een eerder plan uit te voeren, een geïllustreerde uitgave van Multatuli's klassieker *Woutertje Pieterse*. Op 25 mei 2007 werd in het Van Gogh Museum de tentoonstelling geopend van alle werken die in dit boek zijn opgenomen. De tentoonstelling werd later herhaald in het Nederlands Stripmuseum. Het tweede deel van *Woutertje Pieterse* zal binnenkort verschijnen.

Intussen fungeert Jan Kruis via tekenwerk en reclamespots als ambassadeur voor de Leprastichting. Er zijn tot nu toe twee avontuurlijke stripverhalen verschenen van de bekende familie Tromp, die zich afspelen in Mozambique en Suriname. Tijdens de stripbeurs CartoonWorld 2002 in Arnhem won hij het Gouden Kader en in 2009 werd hem de eerste Marten Toonder Prijs toegekend voor zijn gehele oeuvre. Op dit moment is er in Drenthe een initiatiefgroep actief met het doel om een Jan Kruis Museum op te richten in de omgeving van Westerbork.

HH

VRIENDENBLAD VAN HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM
2010, JAARGANG 5, NUMMER 1A

Colofon

Uitgave: Het Nederlands Stripmuseum

Vormgeving: Jeanette Ensing, www.ensing.info

Redactie: Derk-Jan van den Bos, Hans Huisjes, Albert Kraai, Frans
Le Roux, Sam Peeters, Ger Tillekens

Drukwerk: WM Veenstra

Het Vriendenblad verschijnt drie keer per jaar

De Stichting is door de belastingdienst erkend als een algemeen nut
beogende instelling

ISSN 1875-3779

Word vriend(in) van de Stichting het Nederlands Stripmuseum en
ontvang drie keer per jaar het vriendenblad plus een exclusief
geschenk. Stort daartoe tenminste € 27,00 op banknummer 89 52 68
515 o.v.v. vriend(in) of meld je aan via www.stripmuseum.nl dan
wel via e-mail: vriendenvan@stripmuseum.nl. Het vriendenblad
verschijnt drie keer per jaar. Vrienden krijgen bovendien het hele
jaar gratis toegang tot het stripmuseum.

Het Nederlands Stripmuseum – www.stripmuseum.nl

Westerhaven 71 – 9718 AC Groningen

(050) 317 84 70 – info@stripmuseum.nl